

Základy práva pro neprávnický Základy trestního práva

podzim 2016

J. Provazník

Osnova přednášky

- Základy systému trestního práva
- Základy trestního práva hmotného
  - základní prameny trestního práva hmotného
  - základní zásady trestního práva hmotného
  - základy trestní odpovědnosti
  - základy trestních sankcí
  - základní přehled zvláštní části TZk
- Základy trestního práva procesního
  - základní prameny trestního práva procesního
  - základní zásady trestního řízení
  - subjekty trestního řízení
  - stadia trestního řízení

Základy systému trestního práva

- Trestní právo hmotné
  - stanovuje podmínky trestní odpovědnosti a trestní sankce
- Trestní právo procesní
  - upravuje trestní řízení
- Základní funkce trestního práva
  - ochranná
  - regulativní
  - preventivní
  - represivní

Základní prameny trestního práva hmotného – trestní zákony (t.t.)

- zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
  - hlavní pramen
  - působnost časová, místní, osobní, věcná
  - zásada aktivní a pasivní personality, teritoriality, registrace, subsidiární universality a ochrany
- zák. č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů
- zák. č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů

Vybrané základní zásady trestního práva hmotného

- demokratismu
- humanismu
- vyrovnanosti zájmů celku a zájmů jednotlivce
- zákonnosti
  - žádný trestný čin bez zákona, žádný trest bez zákona
- přiměřenosti
- subsidiarity trestní represe
- zásada odpovědnosti subjektivní a individuální
  - ca. zásada kolektivní odpovědnosti u PO

Základy trestní odpovědnosti

- Základ trestní odpovědnosti = trestný čin
  - protiprávní čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně
- Trestný čin ca. skutková podstata
  - skutkové podstaty základní, privilegované, kvalifikované
- Struktura skutkové podstaty:
  - subjekt
  - subjektivní stránka
  - objekt
  - objektivní stránka

Struktura skutkové podstaty - subjekt

- Subjektem je pachatel
  - osoba, která naplnila všechny znaky skutkové podstaty
  - také účastník
  - také pachatel pokusu či přípravy
- Obligatorní znaky subjektu
  - věk
  - přičetnost v době spáchání činu
  - požadovaný rozumový a mravní stupeň vývoje u mladistvých
  - u právnických osob specifická úprava

Struktura skutkové podstaty – subjektivní stránka

- **Zavinění**
  - vnitřní psychický vztah pachatele ke svému činu a jeho následku
- **Úmysl**
  - přímý - pachatel věděl a chtěl
  - nepřímý – pachatel věděl a byl smířen
- **Nedbalost**
  - vědomá – pachatel věděl, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že k následku nedojde
  - nevědomá – pachatel nevěděl, ačkoliv vědět měl a mohl

Struktura skutkové podstaty – objektivní stránka

- Obligatorními znaky:
  - jednání, následek a příčinný vztah mezi nimi
- Jednání
  - vždy projev vůle
  - komisivní ca. omisivní
- Následek
  - porucha či ohrožení chráněného zájmu
- Příčinný vztah
  - jednání bylo hlavní příčinou následku

Struktura skutkové podstaty – objekt

- Objekt = zájem, chráněný trestním zákonem
  - život, zdraví, majetek
- Předmět útoku = hmotný substrát, na nějž pachatel útočí
  - konkrétní osoba, konkrétní věc

Vývojová stadia trestného činu

- Příprava
  - pachatel vytváří podmínky pro spáchání činu
  - trestná pouze u nejzávažnějších trestných činů
- Pokus
  - pachatel započíná s naplňováním znaků skutkové podstaty či mu v jejich naplnění již nic nebrání
  - trestný u všech úmyslných trestných činů
- Dokonaný trestný čin
  - pachatel naplnil všechny znaky skutkové podstaty
  - trestný vždy

Trestná součinnost

- Spolupachatelství
  - společné jednání podle společného záměru
  - odpovídá, jako kdyby každý spáchal celý čin sám
- Účastenství v užším slova smyslu
  - pomoc – slib pomoci po činu, rada, utvrzení v přesvědčení čin spáchat, materiální pomoc
  - návod – vyvolání záměru čin spáchat
  - organizátorství – osnování činu, řízení jeho průběhu atd.
  - odpovídají podle stejné trestní sazby jako pachatel

Okolnosti vylučující protiprávnost a způsobující zánik trestnosti

- Okolnosti vylučující protiprávnost
  - čin vykazuje znak trestného činu, ale není protiprávní -> nejde o TČ ani o protiprávní čin
  - nutná obrana, krajní nouze, svolení poškozeného, oprávněné použití zbraně, přípustné riziko aj.
- Okolnosti způsobující zánik trestnosti
  - čin trestný byl, ale následně zanikl důvod jeho trestnosti; nezaniká protiprávnost
  - účinná lítost, upuštění od pokusu, přípravy či účastenství, smrt pachatele, promlčení trestnosti, milost

Trestní sankce

- Právní následky trestného činu či činu jinak trestného
  - tresty a ochranná opatření
- Trest
  - lze uložit jen za spáchaný trestný čin, pokus o něj či přípravu k němu
- Ochranná opatření
  - lze uložit za dtto, ale i za čin jinak trestný
- U mladistvých
  - trestný čin = provinění, trestní sankce = opatření (výchovná, ochranná trestní)

Tresty

- Trest odnětí svobody nepodmíněný
  - univerzální, pravidelný
- Tresty alternativní
  - nespojené s odnětím svobody ve formě trestu odnětí svobody (omezení na svobodě být může)
  - domácí vězení, peněžitý trest, podmíněný trest odnětí svobody, propadnutí věci, propadnutí majetku, zákaz činnosti, zákaz pobytu, vyhoštění, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce atd.
  - uzavřený výčet v TZk

Ochranná opatření

- Ochranné léčení
  - pachateli TČ i činu jinak trestného
  - duševní porucha, zmenšená přičetnost, souvislost s užíváním návykové látky
- Zabezpečovací detence
  - přísnější, invazivnější – pouze tam, kde ochranné léčení nepostačuje
- Zabrání věci
  - pouze osobě, která není pachatelem
- Ochranná výchova
  - pouze u mladistvých

Základy trestní odpovědnosti PO

- Jiné základy trestní odpovědnosti, než u FO
  - negativní výčet PO, které nejsou tr. odpovědné
  - negativní výčet TČ, které PO nemohou spáchat
  - ve jménu, v zájmu, či v rámci činnosti PO
  - stat. org., oprávněná osoba, os. vykonávající řídicí či kontrolní činnost, os. vykonávající vliv, zaměstnanec
- Přičitatelnost
  - zaměstnanec na pokyn či pro nedostatek kontroly, ostatní kdykoliv
  - PO se zbaví, pokud vynaložila veškeré úsilí, které po ní lze spravedlivě požadovat

Základní přehled zvláštní části TZk

- V obecné části základy trestní odpovědnosti a trestní sankce
  - ustanovení, která se uplatní obecně, tj. bez ohledu na konkrétní trestný čin či jeho skutkovou podstatu
- Ve zvláštní části výčet konkrétních trestných činů a jejich skutkových podstat
  - uzavřený výčet konkrétních skutkových podstat trestných činů s konkrétně formulovanými znaky
  - systematika zásadně dle důležitosti chráněného zájmu

Systematika zvláštní části TZk

- TČ proti životu a zdraví
- TČ proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství
- TČ proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti
- TČ proti majetku
- TČ hospodářské
- TČ obecně nebezpečné
- TČ proti životnímu prostředí
- TČ proti ČR a mezinárodní organizaci
- TČ proti pořádku ve věcech veřejných
- TČ proti brannosti
- TČ vojenské
- TČ proti lidskosti, proti míru a válečné TČ

Trestní právo procesní

- Upravuje trestní řízení
  - realizuje se díky němu trestní právo hmotné
- Trestní řízení
  - zákonem stanovený postup orgánů činných v trestním řízení při odhalování, objasňování a prokazování trestné činnosti, vyvozování trestní odpovědnosti a ukládání a výkonu trestních sankcí
  - veřejnoprávní řízení, zahajované *ex offio* orgány činnými v trestním řízení

Základní prameny

- Zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Zák. č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů
- Zák. č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti PO a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
- Zák. č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů

Základní zásady trestního řízení

- zákonného procesu
- přiměřenosti
- rychlosti a hospodárnosti
- zajištění práva na obhajobu a presumpce nevinu
- zajištění práv poškozeného
- oficiality, legality a obžalovací
- vyhledávací, materiální pravdy, volného hodnocení důkazů
- bezprostřednosti, ústnosti, veřejnosti
- spolupráce se zájmovými sdruženími

Subjekty trestního řízení

- Orgány činné v trestním řízení
  - soud, státní zástupce, policejní orgán
- Obviněný
  - ten, proti komu se řízení vede
  - podezřelý, obviněný (od zahájení tr. stíhání), obžalovaný (od nařízení hl. líčení), odsouzený (od pr. moci rozsudku)
- Poškozený
  - ten, jemuž byla trestným činem způsobena škoda, nemajetková újma či na jehož úkor se pachatel bezdůvodně obohatil
- Zúčastněná osoba
  - ten, jehož věc má být zabrána
- Další subjekty
  - tlumočník znalec obhájce svědek atd

Stadia trestního řízení

- Přípravné řízení
  - odhalování indicií trestného činu, prověřování, zda došlo k jeho spáchání, zahájení trestního stíhání proti podezřelému, shromáždění důkazů, podání obžaloby či jiného rozhodnutí
- Předběžné projednání obžaloby
  - odstranění vad obžaloby, fakultativní stadium
- Nalézací řízení před soudem prvního stupně
  - dokazování, rozhodnutí o vině a trestu, příp. nároku poškozeného
- Opravná řízení
  - řádná a mimořádná, odstranění vad rozhodnutí
- Vykonávací řízení
  - výkon uloženého trestu, jeho zahlazení

Důkazy, dokazování a rozhodnutí

- Důkazem vše, co může přispět k objasnění věci
  - svědectví, listinné důkazy, věcné důkazy, rekognice atd.
- Dokazování – proces, při němž rekonstruuje orgán činný v trestním řízení minulý skutkový děj, který je relevantní pro jeho rozhodnutí
- Rozhodnutí
  - zpravidla na základě provedeného dokazování, zakládá, ruší či mění práva a povinnosti procesních subjektů
  - meritorní (o vině a trestu), procesní (o vzetí obviněného do vazby atd.)
  - rozsudek (pouze soud), usnesení, trestní příkaz, rozhodnutí svého druhu

Konec

- Otázky?
- Děkuji za pozornost